

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Костюченко Тетяна Сергіївна

УДК 316.772.3:323.39(477)(043.3/.5)

**Структура і циркуляція мережі політичної еліти України:
застосування мережевого аналізу для дослідження зв'язків**

22.00.03 – соціальні структури та соціальні відносини

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата соціологічних наук

Київ – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі соціології в Національному університеті «Києво-Могилянська Академія».

Науковий керівник: доктор філософії (PhD) за спеціальністю соціологія, доцент
Винницький Михайло Іванович,
Національний університет «Києво-Могилянська Академія»,
доцент кафедри соціології.

Офіційні опоненти: доктор соціологічних наук, старший науковий співробітник
Симончук Олена Володимирівна,
Інститут соціології НАН України,
провідний науковий співробітник відділу соціальних структур;

кандидат соціологічних наук
Дукач Юлія Олександрівна,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», викладач кафедри соціології.

Захист відбудеться 20 вересня 2021 р. о 10:00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.30 у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка за адресою: 03680, м. Київ, просп. Академіка Глушкова, 4д, ауд. 504.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 58, зала №12.

Автореферат розіслано «18» серпня 2021 р.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради Д 26.001.30

О. В. Мазурик

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми. Особливий дослідницький інтерес до владних еліт в умовах соціально-політичних та економічних трансформацій в Україні протягом останніх двох десятиліть демонструють як журналісти та політичні аналітики, так і соціологи. І не дивно, адже владні, й зокрема політичні, еліти беруть безпосередню участь у прийнятті рішень та мають законні й легітимні важелі впливу на ухвалення політичних та економічних рішень на державному рівні. При цьому якщо політична еліта являє собою мережу груп інтересів, у яких попереднє тривале знайомство до входження в політику та сталі зв'язки стають основою для взаємодії та циркуляції «вищого класу», це, з одного боку, створює підґрунтя для довіри всередині та між групами еліт, але, з іншого боку, це може загальмувати чи припинити економічні, політичні, соціальні реформи. Мережа політичної еліти намагатиметься утримати владу і за умови задоволення інтересів представників еліти, що навряд чи сприятиме впровадженню змін.

Дослідження політичних еліт набули особливої ваги в період соціальних трансформацій останніх двох десятиліть у пострадянських та постсоціалістичних країнах. Однак попередні дослідження еліт у суспільствах перехідного періоду (*states in transition*) в межах елітистської парадигми були зосереджені переважно на циркуляції та рекрутингу еліт (Д. Лейн), боротьбі між владними та контрелітними групами (А. Пжеворські), на питанні консенсусу еліт (Дж. Гіглі). Зв'язки та мережі представників еліт якщо і розглядалися, то або в контексті корупційних дій (У. Міллер, О. Грьодланд, Т. Кошечкіна), або через формування олігархічних груп (Р. Паглісі).

Водночас у західній традиції досліджень владних груп з 1970-х рр. набув популярності підхід до вивчення владних еліт через «керівні вузли» (*interlocking directorates*), що є одним із ключових для виявлення впливових осіб і груп у структурах прийняття владних рішень. Підхід «керівних вузлів» уможливорює вивчення накладання мереж політики та бізнесу у міжорганізаційному розрізі, через входження одних і тих самих індивідів до економічних та політичних організацій. У цьому дисертаційному дослідженні виявлено мережеві структури, що утворилися в результаті професійної мобільності представників політичної еліти (з бізнесу до політики). Передвиборчі кампанії кандидатів і партій при владі представлені в українських масмедіа як «боротьба за ресурси», а після виборів – як захоплення державної влади групами впливу (*state capture*). Однак наявні окремі публікації досліджень взаємозв'язків у групах впливу не охоплюють всю картину мережі представників політичної еліти на основі попереднього досвіду взаємодії між ними та функціонального значення таких зв'язків для законотворчості після виборів.

Групи інтересів у політичній еліті функціонують як мережі, побудовані на дружніх чи родинних зв'язках, що стають основою для взаємодії та можуть сприяти або блокувати циркуляцію в середовищі «вищого класу». Для того щоб з'ясувати механізми формування та циркуляції політичних еліт у

пострадянському суспільстві, доцільно дослідити зв'язки між представниками політичних еліт через їх спільне входження до різних організацій у минулому і визначити міру впливу такого виміру зв'язків та патернів циркуляції на об'єднання зусиль представників політичної еліти для законотворчої діяльності.

Отже *проблемна ситуація* полягає у суперечності: між уявленням про протистояння різних груп політичних еліт у період 2007-2010 років та відсутністю соціологічних емпіричних досліджень для перевірки згуртованості-фрагментованості мережі політичної еліти; між уявленнями про захоплення політичної влади власниками бізнесів у 2007 році і пізніше та відсутністю соціологічних досліджень, які би демонстрували місце афілійованих із бізнесом представників політичної еліти в структурі взаємозв'язків у ширшій сукупності політичних груп; між сприйняттям подій 2004-2005 та 2013-2014 років як «революцій» та відсутністю оцінки міри циркуляції еліти та оцінки мережевої згуртованості як сприятливого чинника для утримання особи при владі внаслідок політичних змін. До того ж поняття мережі політичної еліти та підходи до її дослідження, що розвивалися з позицій структурно-мережевого аналізу та переважно в західній елітистській теоретичній парадигмі, потребують уточненої концептуалізації в рамках соціологічних теорій про політичні еліти пострадянських суспільств. Тож *наукова проблема* полягає в суперечності між наявними теоретичними схемами в рамках елітистської теорії, що не дозволяють повною мірою виявляти патерни формування мережевих структур (підгруп) в політичній еліті України та врахувати зв'язки спільного минулого між представниками політичних еліт. Врахування таких зв'язків уможливорює виявлення важливих структурних чинників «виживання» (surviving) – утримання позиції при владі – в періоди політичних трансформацій.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. З науковими планами організації, де виконана робота, дисертація не пов'язана.

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є розробка та емпірична перевірка нової пояснювальної моделі щодо структури мережевої зв'язаності політичних еліт та патернів їхньої циркуляції, яка уможливорює, з одного боку, порівняння важливості зв'язків спільного минулого для об'єднання представників політичної еліти в підгрупи в умовах політичних змін, з іншого – включення патернів циркуляції та спільної законотворчої діяльності до аналізу структури мережі політичної еліти.

Для досягнення мети виконано такі *завдання*:

- 1) узагальнити основні теоретичні підходи і емпіричні результати наявних досліджень політичних еліт з окресленням значення мережевих структур та зв'язків для функціонування владних еліт;
- 2) узагальнити наявні теоретичні пояснення емпіричних результатів досліджень формування та циркуляції політичних еліт у пострадянських країнах;
- 3) розробити категоріальний апарат та методологічний інструментарій як складові нової пояснювальної моделі щодо структури мережевої

- зв'язаності політичних еліт з використанням основних положень і принципів мережевого аналізу;
- 4) визначити та описати структуру зв'язків між представниками еліти на основі спільного минулого з використанням мережевих показників для різних вимірів зв'язків та окремих ключових акторів;
  - 5) порівняти мережеві структури підгруп акторів за досвідом активної партійної або комсомольської діяльності до 1991 р., досвідом активної бізнес-діяльності після 1991 р., за статтю та за патернами циркуляції внаслідок політичних змін для емпіричної перевірки пояснювальної моделі щодо структури мережевої зв'язаності політичних еліт;
  - 6) порівняти структуру мереж спільного минулого та мережу подання спільних законопроектів та встановити взаємозв'язок між вимірами спільного минулого і поданням законопроектів у рамках розробленої пояснювальної моделі.

Об'єктом дослідження є мережі зв'язків між представниками політичної еліти – особами на найвищих позиціях політичної влади України. **Предметом дослідження** є структура і циркуляція мережі політичної еліти у вимірах спільного минулого та законотворчої діяльності.

У дослідженні використані *емпіричні дані*, зібрані у 2007-2010 роках:

- 504 біографії депутатів Верховної Ради України, членів Кабінету Міністрів України, Президента України та працівників Адміністрації Президента за період 2007-2010 років, наведені у довіднику «Хто є хто в Україні» за 2007-2010 роки,
- 10 напівструктурованих інтерв'ю із депутатами Верховної Ради України 6-го скликання.

Додатковими джерелами емпіричних даних були інтерв'ю із окремими представниками політичної еліти, опубліковані в журналах, газетах та інших медіа за 2007-2010 роки.

Методи дослідження. Для розв'язання наукової проблеми дисертаційного дослідження, досягнення мети та вирішення поставлених завдань використано загальнонаукові дослідницькі методи системного аналізу, критичного аналізу та синтезу, метод узагальнення для концептуалізації основних понять дослідження і для обґрунтування принципу визначення зв'язків на основі спільного минулого через спільні афіліації для побудови пояснювальної моделі щодо структури мережевої зв'язаності політичних еліт; методи систематизації та класифікації – для виокремлення особливостей композиції та циркуляції еліт у постсоціалістичних суспільствах та патернів їхньої циркуляції; метод порівняння для окреслення співвідношення мережевого підходу із вивченням еліт та обміном ресурсами; метод реконструкції для визначення основних етапів становлення мережевого аналізу як підходу в соціальних науках. Емпіричні дані зібрані з використанням біографічного методу та основних принципів кодування двовимірних мереж у рамках методології мережевого аналізу.

Для емпіричної перевірки моделі та сформульованих на основі теоретичного матеріалу гіпотез застосовано інструменти мережевого аналізу, зокрема базові мережеві показники (щільність, дистанція, ступінь центральності, серединність) для оцінки зв'язаності мережі та окремих підгруп й ідентифікації локальних ключових акторів і глобальних брокерів у мережі за вимірами спільного минулого, законотворчої діяльності та з врахуванням патернів циркуляції і бізнес-інтересів; методи визначення зв'язаних підгруп (підходи «ядра-периферії» та Гірван-Ньюмана); статистичні методи тестування гіпотез з використанням мережевих даних, зокрема кореляційний аналіз (QAP Correlation) для перевірки перетинів вимірів зв'язків спільного минулого та законотворчої діяльності. Для аналізу емпіричних мережевих даних використано програмне забезпечення UCINET for Windows, для візуалізації – пакет NetDraw.

У результаті виконання зазначених завдань перевірено такі *гіпотези*:

- I. Мережа представників політичної еліти на основі їх спільного минулого є поляризованою за фракційною належністю (підгрупи «влади» та «опозиції»);
- II. Зв'язані підгрупи формуються з акторів зі схожими атрибутами (стать, фракційна належність, досвід комсомольської / партійної діяльності тощо) – за принципом гомофілії (McPherson, 2001);
- III. Зв'язки через політичні та бізнес-афіліації накладаються – одні й ті самі актори мають як політичні, так і бізнес-зв'язки (Baum, Caglayan, Schäfer, & Talavera, 2008; Mizruchi M., 1992);
- IV. Представники політичної еліти, що довгий час перебувають у владі («довгожителі», які утрималися при владі з 2002 року після Помаранчевої революції), міцніше зв'язані, ніж «новачки» (Lane, 2008); аналогічно міцніше зв'язані й «довгожителі» з 2007, які утрималися при владі після Євромайдану;
- V. Зв'язки на основі спільного минулого накладаються зі співавторством у законодавчих ініціативах – за принципом гомофілії (McPherson, 2001) та соціальної вкоріненості професійної діяльності (Грановеттер, 2002);
- VI. «Довгожителі» більш активні у співавторстві в законопроектах, ніж «новачки».

Наукова новизна одержаних результатів. У дисертаційній роботі отримано результати, що мають *наукову новизну* і виносяться на захист:

уперше:

- розроблено і апробовано нову пояснювальну модель дослідження структури мережевої зв'язаності політичних еліт та патернів їхньої циркуляції на основі зв'язків спільного минулого у різних сферах (політичній, економічній, неприбутковій/громадській, освітній та через родинні стосунки) та законотворчої діяльності (за даними про співавторство в законопроектах);
- виявлено вищу зв'язаність мережі політичної еліти 2007-2010 років у підгрупах зі спільними бізнес-інтересами, активністю в комсомолі/КПУ до 1991 року та в підгрупах депутатів- «довгожителів» за патернами циркуляції;

- виявлено перетин законотворчої діяльності (зв'язків співавторства в законопроектах) зі зв'язками спільного минулого, без фрагментації за фракційною належністю;
- виявлено більшу важливість депутатів-«довгожителів», ніж депутатів-«новачків» у мережах законотворчої діяльності;

уточнено:

- гендерні відмінності в мережах спільного минулого та законотворчої діяльності політичної еліти;

дістало подальшого розвитку:

- застосування мережевого підходу в дослідженнях українських політичних еліт у контексті законодавчої діяльності із розширенням дослідницького фокусу на спільне минуле, патерни циркуляції та бізнес-інтереси – як доповнення теоретичних та емпіричних підходів до дослідження мереж співавторства законопроектів.

Особистий внесок здобувача. Здобувачем здійснено опрацювання та систематизацію публікацій з тематики «керівних вузлів» та написання частини розділу у спільній публікації з проф. Д. Ноуком до колективної монографії «The Oxford Handbook of Political Networks».

Розроблену здобувачем модель дослідження зв'язаності політичної еліти з врахуванням патернів циркуляції на прикладі підгруп «бізнесменів-політиків» було застосовано у підготовці спільної публікації з проф. І. Мельниковською, де особистий внесок здобувача полягав у розробленні дизайну дослідження, збиранні й обробленні даних, розробленні схеми аналізу даних відповідно до завдань та інтерпретації отриманих результатів.

Додаткові результати дисертаційного дослідження висвітлюють дві публікації у співавторстві з проф. С. Оксамитною та доц. Т. Марценюк. Особистий внесок здобувача у цих публікаціях полягає у застосуванні розробленої здобувачем моделі для перевірки структурних мережевих позицій жінок у політичній еліті України та Грузії: здобувачем здійснено збір і оброблення даних, аналіз та інтерпретацію результатів. У спільній публікації з Х. Сьодербаум здобувачеві належить ідея дослідження законодавчих ініціатив «бізнесменів-політиків» та визначення окремих ключових понять, створення та оброблення частини бази даних, розрахунок ключових показників відповідно до завдань, інтерпретація отриманих результатів. У спільній публікації з доц. М.Винницьким особистий внесок здобувача полягає у визначенні та операціоналізації поняття «патерн циркуляції», розробленні дизайну дослідження, створенні бази даних, розрахунку мережевих показників для аналізу даних відповідно до завдань та інтерпретації отриманих результатів щодо зв'язаності підгруп «довгожителів».

Практичне значення одержаних результатів. Застосований у роботі підхід для виявлення мережевих структур політичної еліти може бути використаний для оцінки зв'язаності осіб і груп у законодавчій та виконавчій гілках влади на основі спільного минулого та для порівняння мережевих показників як індикаторів зв'язаності, впливовості, згуртованості і

кластеризації в динаміці для різних скликань Верховної Ради України та/або складів Кабінету Міністрів України.

Матеріали дисертації використані під час викладання навчальних дисциплін «Вступ до мережевого аналізу» (з 2010 року і дотепер) для студентства БП «Соціологія» в НаУКМА, для гостьових лекцій з дисципліни «Соціологія еліт» для МП «Соціологія» та в дисципліні з використання сучасних методів у соціальних дослідженнях сертифікатної програми «Антикорупційні студії» Міждисциплінарного науково-освітнього центру протидії корупції (ACREC) при НаУКМА (від 2017 року і дотепер).

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження представлені й обговорені на 22 наукових заходах впродовж 2009-2020 років, які загалом належать до таких тематичних напрямків:

- 1) *дослідження пострадянських трансформацій та дослідження еліт*: I-й Конгрес САУ (Харків, 2009), VI Всеукраїнська науково-практична конференція «Проблеми розвитку соціологічної теорії: українське суспільство та глобальні соціальні зміни» (Київ, 2009), «Дні науки НаУКМА: Соціологія» (Київ, 2009 та 2014 роки), міжнародна конференція UNI-WIDER «The Role of Elites in Economic Development», м. Гельсінкі (2009); міжнародна конференція «Twenty Years After», м. Прага (2009); Дослідницький семінар ім. Даниліва, м. Оттава (2009); IV Львівський Соціологічний Форум «Соціологія в умовах кризового суспільства» (Львів, 2010), міжнародний симпозіум «New Perspectives on Contemporary Ukraine: Politics, History and Culture» в Центрі європейських, російських та євразійських студій (CERES) Університету Торонто (2012); дві конференції Європейського консорціуму політичних досліджень ECPR, секції з досліджень політичних мереж та еліт (м. Рейк'явік, 2011; м. Бордо, 2013); Конгрес Міжнародної асоціації з політичних досліджень IPSA, секції Дослідницького комітету RC02 «Політичні еліти» у м. Мадрид (2012) та м. Познань (2016), конференція BASEES «Regimes and Societies in Conflict: Eastern Europe and Russia since 1956», м. Упсала (2018); конференція робочої групи ECPR SG з досліджень парламентів «Advances in the Empirical and Theoretical Study of Parliaments», м. Констанц (2019);
- 2) *застосування мережевого аналізу в соціальних науках*: 5-та міжнародна конференція UK SNA Conference, Ун-т Грінвіча (2009); 9-та конференція з мережевого аналізу «Applications of Social Network Analysis», м. Цюріх (2012); I Міжнародна конференція «Networks in the Global World», СПбГУ (2012); XXIII щорічна міжнародна конференція з мережевого аналізу Sunbelt, м. Гамбург (2013); 2-га і 3-тя Європейські конференції з мережевого аналізу «EUSN» (2016, Париж; 2017, Майнц); конференція «Politics and Computational Social Science and Political Networks Conference» (Університет Нортістерн, США, 2020).

Публікації. Основні положення дисертації викладені в 7 наукових публікаціях у фахових виданнях, 7 праць додатково відображають наукові результати роботи.

Структура дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та двох додатків. Повний обсяг дисертації налічує 195 сторінок; обсяг основного тексту дисертації – 159 сторінок. Список використаних джерел займає 12 сторінок та включає 138 найменувань, з них 96 англійською мовою. Додатки займають 7 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **ВСТУПІ** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, сформульовано мету і завдання, розкрито наукову новизну дисертаційної роботи та практичне значення одержаних результатів, подано інформацію про апробацію дисертації та релевантні публікації.

Перший розділ під назвою **«ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕНЬ МЕРЕЖ ПОЛІТИЧНИХ ЕЛІТ»** містить порівняння різних підходів до пояснення поняття «еліти», виокремлення мережевого компоненту в кожному теоретичному підході та окреслення доцільності поєднання понять «політичні еліти» і «мережі еліт» у дослідженні українських політичних реалій. Використано *позиційний підхід* (на основі підходів Ч. Райта Мілліза та Р. Мілібанда) для визначення поняття політичної еліти та окреслення кордонів мережі (*network boundaries*) політичної еліти.

Мережевий аспект у дослідженнях владних груп висвітлено з використанням теорії «керівних вузлів» (*interlocking directorates*) відповідно до праць У. Домхоффа, М. Усіма, М. Шварца, Б. Мінц, М. Мізрахі, В. Барріса, Г. Дейвіса. Додатково використано дослідження мереж політичних еліт різних країн (Дж. Гіглі, У. Гоффман-Ланге та ін.), підходи Д. Ноука, М. Дрейлінг та Д. Дарвза до аналізу мереж політики, принцип гомофільії (*homophily*) щодо тіснішої зв'язаності між подібними акторами.

Виявлено, що у дослідженнях пострадянських і постсоціалістичних реалій увага до політичних еліт з наголосом на важливості врахування зв'язків присутня в роботах О. Криштановської, О. Куценко, О. Грьодланд і Т. Кошечкіної, Р. Паглісі, С. Фортеск'ю, Е. Семенової, А. Зоткіна, М. Шульги та інших, хоча в роботах цих авторів безпосередньо не застосовується мережевий аналіз. Д. Старк, Б. Ведрес, К. Баум, О. Жулькевська, А. Горбачик, К. Богуславська, А. Хедін, Е. Акін доводять доцільність використання різних інструментів мережевого аналізу для дослідження структури взаємозв'язків між представниками владних еліт окремих країн, однак без такого аспекту функціонування політичної еліти, як *циркуляція* – поява нових акторів і груп серед політичної еліти та виділення різних груп у наявній еліті відповідно до їхнього минулого. У дисертаційній роботі патерни циркуляції використано для визначення підгруп «довгожителів» і «новачків» та їх порівняння за показниками центральності та зв'язаності в мережі спільного минулого і співавторства в законопроектах.

У другому розділі **«ОПИС ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ МЕРЕЖІ ПОЛІТИЧНОЇ ЕЛІТИ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ОСНОВНИХ ХАРАКТЕРИСТИК»** наведено детальний опис методології дисертаційного

дослідження з використанням мережевого аналізу, операціоналізацію ключових понять «актори» та «зв'язки» та опис бази мережевих даних.

Емпіричний етап складався з трьох частин: 1) створення бази мережевих даних щодо зв'язків спільного минулого (навчання в одному університеті та на одній спеціальності у періоди часу, які накладаються; володіння однією компанією або входження до наглядової ради однієї організації тощо) на основі біографій у відкритому доступі; 2) особисті інтерв'ю із представниками політичних еліт для доповнення інформації про біографічні зв'язки та верифікації функціональності зв'язків різних типів; 3) створення бази мережевих даних щодо зв'язків співавторства в законопроектах.

На першому етапі зібрано 504 біографії осіб, які мали статус депутата протягом 2007-2010 рр., членів Кабінету Міністрів та найвищих посадовців Адміністрації Президента. У вимірі спільного минулого визначено п'ять типів зв'язків (політичні, економічні, неприбуткові, освітні, родинні). Діада акторів кодувалася як пов'язана через спільне минуле за виявлення співпадіння пов'язаності двох осіб з однією організацією принаймні в 1 рік. Первинна мережа є двовимірною (two-mode) з індивідами та афіліаціями; для подальшого аналізу її було перетворено на дві одновимірні (one-mode). Як окремі атрибути акторів додано стать, приналежність до комсомольських чи партійних організацій до 1991 року, досвід бізнес-діяльності разом з іншими представниками політичної еліти, фракційна приналежність у Верховній Раді, робота у Кабінеті Міністрів чи Адміністрації Президента, патерн циркуляції внаслідок Помаранчевої революції 2004-2005 років та Євромайдану 2013-2014 років. У вимір зв'язків законотворчої діяльності включено 1108 законопроектів, поданих у співавторстві протягом жовтня 2007 р. – березня 2008 р.

За кожним типом зв'язку на основі спільного минулого щільність варіюється від 0,01% до 1,25% (3,9% для агрегованої матриці). Для виділення зв'язаних підгруп використано модель «ядра-периферії» (core-periphery), що найкраще відображає структуру мережі зв'язків спільного минулого, на відміну від очікуваної фрагментованості мережі за підгрупами влади і опозиції; підгрупа «ядра» містить 55% усіх акторів, пов'язаних зі щільністю майже у 5 разів вищою за щільність «периферії»: 9,4% та 1,5% відповідно. Щільна зв'язаність підгрупи «ядра» за виміром спільного минулого дає сприятливі передумови для тісної співпраці між представниками політичної еліти з різних фракцій та гілок влади для співавторства у розробці законопроектів.

У третьому розділі **«МЕРЕЖІ ПОЛІТИЧНИХ ЕЛІТ У ВИМІРАХ СПІЛЬНОГО МИНУЛОГО ТА СПІВАВТОРСТВО В ЗАКОНОПРОЕКТАХ»** висвітлено результати порівняння мережевих показників для підгруп за різними характеристиками та патернами циркуляції.

У результаті виокремлення спільного минулого в бізнесі виявлено бізнес-зв'язки між тими представниками еліти, які у 2007-2010 рр. мали політичну владу. Для оцінки можливого впливу таких бізнес-мереж на політичну сферу із загальної вибірки акторів (504 особи) виокремлено 79 акторів, яких поєднують спільні афіліації з компаніями чи підприємствами (група «бізнесмени-

політики»). Ця підгрупа тісніше зв'язана через усі типи зв'язків – щільність 6,4%, тимчасом як між тими, хто не має спільного бізнес-минулого, щільність становить 2%. Однак перетин політичних та бізнес-зв'язків між «бізнесменами-політиками» майже відсутній.

Результати розрахунку ступеня центральності виявили три кластери всередині підгрупи «бізнесменів-політиків» залежно від структури взаємозв'язків: I – актори зі ступенем центральності за бізнес-зв'язками значно вищим, ніж за іншими вимірами спільного минулого; II – актори, у яких ступінь центральності за політичними зв'язками значно вищий за середній серед «бізнесменів-політиків»; III – актори, чий ступінь центральності високий за політичними зв'язками і неприбутковою діяльністю (філантропія, громадські організації тощо). «Бізнесмени-політики» після виборів 2007 року здобули ще більший вплив на розвиток економіки через входження до 8 ключових комітетів Верховної Ради на посадах голів підкомітетів і заступників голів комітетів. У міжорганізаційній мережі афіліацій «бізнесменів-політиків» виявлено найбільш важливі для зв'язаності підгрупи установи та підприємства – виокремлюється кластер політичних установ та бізнес-організацій Донбасу.

За досвідом активної діяльності у комсомолі чи компартії до 1991 року із загальної вибірки виділено підгрупу з 80 акторів (17% з усіх акторів), які мали такий досвід. Значення показника щільності для неї складає 4,5% за всіма типами зв'язків, тоді як решта (ті, хто не мав такого досвіду) пов'язані зі щільністю 1,9%. Інтегрованість таких акторів у загальну мережу демонструє, що деякі з них були ключовими за ступенем центральності та за серединністю.

Ступінь інтегрованості жінок у мережу політичної еліти України 2007-2010 років гірший, ніж у підгрупі чоловіків: підгрупа жінок зв'язана зі щільністю 1,3%, а підгрупа чоловіків – зі щільністю 2,2%. Ступінь центральності та серединність для жінок як мінімум вдвічі нижчі за такі самі показники для чоловіків.

Для аналізу патернів циркуляції сформульовано поняття «довгожителів», коли представники політичної еліти перебувають при владі з певного року і до моменту дослідження, і поняття «новачків», що увійшли до політичної еліти у результаті виборів. За результатами порівняння патернів циркуляції, 39% «довгожителів з 2002 року» втримали свої позиції після Помаранчевої революції. Вибори 2006 року привели до політичної еліти 281 «новачка»; більше половини з них (160 осіб) втримали свої позиції після 2007 р. і стали групою «довгожителів з 2006 року». У 2007 році позачергові парламентські вибори привели до влади 158 «новачків». Тож у політичній еліті України в 2004-2007 роках відбулися часткова циркуляція та часткове відтворення. Щільність підгрупи «довгожителів з 2002 року» за всіма типами зв'язків спільного минулого становить 3,5%, серед «довгожителів з 2006 року» – 1,8%. «Довгожителі з 2002 року» мають найвищі показники центральності.

Акумуляція зв'язків навколо певних акторів у мережі спільного минулого значно перевищує скупчення зв'язків у «центрах» мережі подання спільних законопроектів. У вимірах спільного минулого та співавторства законопроектів

різні актори є найбільш центральними, за законотворчістю центральність «довгожителів» вища, ніж у «новачків».

У **ВИСНОВКАХ** підсумовано, якого результату досягнуто в розв'язанні проблеми дисертаційної роботи щодо суперечності між наявними теоретичними схемами в рамках елітистської теорії, які не дозволяють повною мірою виявляти патерни формування мережових структур (підгруп) в політичній еліті України, та зв'язками спільного минулого між представниками політичних еліт для виявлення важливих структурних чинників утримання позиції при владі в періоди політичних трансформацій.

З одного боку, наявні в елітистській парадигмі дослідження владних груп (Ч. Райт Міллз) та «керівних вузлів» (У. Домхофф, М. Усім, М. П. Аллен, М. Шварц, Б. Мінц, М. Мізрахі, В. Барріс) продемонстрували, що поєднання посад серед керівництва різних організацій як позицій у владних колах дає представникам елітних груп можливості взаємодіяти безпосередньо один з одним, представляти та відстоювати власні інтереси, утримувати владні позиції під час політичних та економічних змін. Це мало би зумовити інтерес до мережевого аналізу як дослідницького підходу при аналізі владних еліт у пострадянських суспільствах.

Однак, з іншого боку, перші дослідження політичних еліт в Україні базувалися на порівнянні атрибутивних характеристик акторів через кумулятивний аналіз біографічних даних (стать, вік, рівень освіти, регіон тощо). Зокрема у роботах М. Шульги, А. Зоткіна, Є. Семенової продемонстровано, що комсомольське і партійне минуле є важливими характеристиками для входження до політичної еліти в Україні 1990-х та 2000-х. Дослідження олігархії в Україні та інших пострадянських країнах (праці О. Грьодланд, Р. Паглісі, М. Бальмаседи, В. Авіотського, Х. Пляйнеса, Ж. Ведель) наголошували на впливі великого капіталу і фінансово-промислових груп на політичне життя. Нарешті дослідження циркуляції еліт у пострадянських і постсоціалістичних країнах (Дж. Гіглі, Г. Ленг'єла, Я. Пакульськи, Д. Лейна, А. Бозокі) підкреслювали важливість виявлення ступеня відтворення і заміни в елітах, однак випускали з уваги аспект мережевої зв'язаності в елітах та впливу згуртованості еліт для втримання владних позицій. Наявні теорії функціонування пострадянських еліт зверталися до поняття «зв'язки», однак без емпіричної перевірки.

Увагу на мережеві структури в українській політичній еліті звернули порівняно недавно, зокрема завдяки дослідженням О. Жулькевської, А. Горбачика та К. Богуславської, і потім, після тривалої паузи, – завдяки появі на популярних ресурсах Texty.org.ua і VoxUkraine візуалізації зв'язків між політиками через співголосування чи співавторство в законопроектах. Однак у згаданих працях не використано спільне минуле (біографічний вимір) для виявлення зв'язків. Тож ця дисертаційна робота демонструє спробу розробки та емпіричної перевірки пояснювальної моделі функціонування політичних еліт в Україні з врахуванням мережевої зв'язаності цих еліт та патернів їх циркуляції через застосування мережевого аналізу.

Розроблена пояснювальна модель щодо структури мережевої зв'язаності політичних еліт та патернів їхньої циркуляції з включенням представників різних гілок державної влади, їх біографічних характеристик та різних вимірів зв'язків уможливила порівняння зв'язаності підгруп та перевірку важливості цієї зв'язаності для утримання владних позицій у період політичних змін. На основі аналізу мережі спільного минулого сформульовано такі результати:

1) не отримано підтвердження протистояння різних груп українських політичних еліт у період 2007-2010 років. Представники політичної еліти досить тісно взаємопов'язані через спільне минуле у політичній, громадській та бізнес-діяльності у минулому, а також через накладання періодів навчання в одних і тих самих ЗВО. Мережа зв'язків спільного минулого загалом має чітку структуру «ядра-периферії»: у ядрі актори пов'язані у 5 разів щільніше, ніж периферійні, що ще раз підтверджує наявність «посередників». Наявна деяка фрагментація – але не за фракційною належністю (між «владною» та «опозицією»), а через вищу або нижчу зв'язаність різних акторів через спільне минуле в різних вимірах. Зокрема, з усіх типів зв'язків на основі спільного минулого централізація є найбільшою у вимірі політичних зв'язків. Представники політичної еліти, які мають триваліший досвід перебування при владі, є більш центральними – завдяки розгалуженим зв'язкам з колегами у законодавчій та виконавчій гілках влади або завдяки іншим формам капіталу, яким вони володіють.

2) виявлено слабку кореляцію зв'язків через спільне політичне та бізнес-минуле в групі «*бізнесменів-політиків*», і це ставить під питання тезу щодо зрощення бізнесу і політики в пострадянських суспільствах, наведену в роботах О. Криштановської, С. Фортеск'ю, Р. Паглісі, К. Баума та інших. Дисертаційне дослідження виявило найбільш центральні для «бізнесменів-політиків» політичні афіліації – це комітети з питань економічної політики та з питань бюджету у Верховній Раді України V скликання і Донецька обласна рада, і найбільш центральні афіліації в бізнесі – компанії холдингу «Систем Кепітал Менеджмент». Зрощення інших олігархів та фінансово-промислових груп за мережею зв'язків спільного минулого з представниками політичної еліти не виявлено, хоча такий результат частково зумовлений обмеженням використання лише відкритих біографічних даних для аналізу зв'язків спільного минулого. Крім того, вища, ніж загалом у мережі спільного минулого, зв'язаність підкреслює важливість зв'язків для цієї підгрупи. Також утримання частини цієї підгрупи при владі навіть після Революції Гідності 2013-2014 років доводить тезу Х. Пляйнеса про здатність груп бізнес-інтересів утримувати владні позиції в період політичної турбулентності.

3) підтверджено значимість комсомольських і партійних активістів у мережі політичної еліти в 2007-2010 роках і доповнено попередні дослідження шляхів рекрутингу політичних еліт в Україні, здійснені М. Шульгою, А. Зоткіним, Є. Семеновою та іншими. Мережева зв'язаність підгрупи комсомольських та партійних активістів у вимірі зв'язків спільного минулого є вищою, ніж зв'язаність мережі загалом; а важливість окремих акторів є

високою як з точки зору локальної центральності, так і з точки зору серединності – тобто вони були значимими акторами не тільки у підгрупі колишніх комсомольських і партійних активістів, а й у всій мережі політичної еліти загалом як сполучні ланки між іншими акторами.

4) визначено, що центральність жінок у мережі політичної еліти у вимірі спільного минулого є значно нижчою за максимальну, а зв'язаність підгрупи жінок є значно нижчою за зв'язаність підгрупи чоловіків та нижчою за зв'язаність між цими двома підгрупами, що означає, що жінки входять у мережі чоловіків, але не формують свою підгрупу. Аналогічні результати отримала Г. Мор, коли аналізувала позиції жінок у політичних елітах інших країн. Порівняння его-мереж жінок у мережі політичної еліти продемонструвало значні розбіжності – наявні як фрагментовані его-мережі, важливі для брокерства, так і добре зв'язані его-мережі без таких можливостей. Порівняно невелика підгрупа жінок у мережі політичної еліти 2007-2010 років (в 11 разів менша за підгрупу чоловіків) залишає відкритим питання щодо важливості інтегрованості жінок у чоловічі політичні мережі для отримання владних позицій національного рівня.

Часткова циркуляція і часткове відтворення українських політичних еліт після Помаранчевої революції 2004-2005 років надають емпіричну перевірку тез Д. Лейна та Дж. Гіглі щодо міри циркуляції еліт у пострадянських суспільствах. Перевірка моделі зв'язаності підгруп за патернами циркуляції – «довгожителі», «ті, хто повернувся», «новачки» – показала вищу щільність зв'язків спільного минулого серед «довгожителів», які змогли утримати свої позиції при владі в період політичних змін. Аналогічний результат показала перевірка зв'язаності групи «довгожителів» після Революції Гідності. За патернами циркуляції «довгожителі», які були при владі до 2013 року і залишилися після президентських і парламентських виборів 2014 року, є краще зв'язаними, ніж ті, хто втратив владні позиції після виборів 2014 року.

Аналіз структури мережі співавторства законопроектів продовжив подібний напрям мережевих досліджень і надає емпіричні результати з українського контексту до виявлення мережевих чинників спільної законотворчої діяльності, викладених у теоріях Д. Ноука, Дж. Сквореца, Дж. Фаулера, Дж. Гросса, Н. Крістакіса, Д. Лейзера та інших. Дослідження співпраці над законопроектами серед законодавців у США демонструють важливість ідеологічної схожості (фракційної приналежності) для співпраці, однак дані щодо української політичної еліти 2007-2010 років не підтверджують цього. Вимір зв'язків співавторства законопроектів слабо корелює з виміром спільного минулого. Важливішими для виміру законотворчої діяльності в Україні в 2007-2010 роках були ті, хто за патерном циркуляції були «довгожителами», аніж «новачки».

Тож дослідження зв'язків між представниками політичних еліт та мереж на основі їх спільного минулого дозволяє окреслити патерни формування мережевих структур (підгруп) в політичній еліті України. Також мережевий підхід у дослідженні циркуляції політичних еліт уможливує виявлення

важливих структурних чинників «виживання» (surviving) – утримання позиції при владі – в періоди політичних трансформацій. Крім того, аналіз взаємозв'язків між представниками політичної еліти виявляє основні «точки доступу» («гейткіперів»), ключових осіб у прийнятті рішень – що, своєю чергою, дозволяє визначити ступінь впливу цих мережевих акторів на законотворчу діяльність. У підсумку результати дисертаційного дослідження дають теоретичне та методологічне підґрунтя та окреслюють можливі напрямки для подальших емпіричних досліджень мереж політичних еліт в Україні, зокрема для порівняння з тими мережевими структурами, що сформувалися в результаті президентських та парламентських виборів 2019 року.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

статті у вітчизняних фахових виданнях із соціологічних наук:

1. *Костюченко Т.С.* Мережа української еліти: бізнес-зв'язки vs. політичні зв'язки / Т.С. Костюченко // Наукові записки НаУКМА. – Т. 109. Соціологічні науки. – К.: Видавничий дім «КМ Академія», 2010. – С. 78–86.
2. *Костюченко Т.С.* Активні діячі КПУ та комсомолу серед сучасної української політичної еліти: аналіз біографій та зв'язків / Т.С. Костюченко // Наукові записки НаУКМА. – Т.96. Соціологічні науки. – К.: Видавничий дім «КМ Академія», 2009. – С.49-54.
3. *Костюченко Т.С.* Політична еліта України: застосування мережевого підходу для аналізу зв'язків / Т.С. Костюченко // Наукові записки НаУКМА. – Т.83. Соціологічні науки. – 2008. – С.8-19.

статті у зарубіжних періодичних наукових виданнях:

4. *Kostiuchenko Tetiana, Melnykovska Inna.* Sustaining Business-State Symbiosis in Times of Political Turmoil: the Case of Ukraine 2007-2018 // Economic History Yearbook. – Vol.60, no.2. – 2019. – P. 363-376. <https://doi.org/10.1515/jbwg-2019-0013> (Особистий внесок здобувача: розробка дизайну дослідження, збір, кодування і обробка даних, розробка схеми аналізу даних відповідно до завдань, інтерпретація отриманих результатів).
5. *Kostiuchenko T.* Elite Continuity in Ukraine: When Networks Matter (?) // Historical Social Research Vol. 37, No. 2. – 2012 – P. 14-25. <https://doi.org/10.12759/hsr.37.2012.2.14-25>.
6. *Kostiuchenko, T.* Central Actors and Groups in Political Elite: Advantages Of Network Approach // Polish Sociological Review. — 2011. — № 2 (174). – С.195-204.

розділи у посібниках та колективних монографіях:

7. *Knoke David, Kostiuhenko Tetiana. Power Structures of Policy Networks. // The Oxford Handbook of Political Networks (Eds. Jennifer Nicoll Victor, Alexander H. Montgomery, Mark Lubell). - Oxford University Press, 2017. – P. 91-113. DOI: 10.1093/oxfordhb/9780190228217.013.3 (Особистий внесок здобувача: опрацювання та систематизація публікацій з тематики «керівних вузлів», написання відповідної частини розділу).*

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. *Костюченко Т.С. Политические сети в Украине: эффект общего прошлого в процессе формирования политики // Журнал социологии и социальной антропологии. Тематичний номер “Сети в глобальном мире” за матеріалами Міжнародної конференції «Networks in the Global World» (22-24 червня 2012) / За ред. Н. Басова, В. Мініної, В. Василькової. – Т. XV. №5. - 2012. – С.101-112.*
9. *Kostiuchenko T. Interlocks between Political and Business Elite Groups and Their Impact on the Income of Ukrainian Enterprises in 2007–2009 / T. Kostiuchenko // Leonid Kosals, Heiko Pleines (eds.): Governance failure and reform attempts after the global economic crisis of 2008/09. Case studies from Central and Eastern Europe. – Changing Europe Summer School book series, vol. 9. – Stuttgart: Ibidem Publishers. – 2012. – P. 191-212.*

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

статті у співавторстві у вітчизняних фахових виданнях із соціологічних наук:

10. *Костюченко Т.С., Марценюк Т.О., Оксамитна С.М. Жінки в політиці в Україні та Грузії: громадська думка і мережева підтримка // Наукові записки НаУКМА. – 2014. – Т. 161: Соціологічні науки. – С. 72-83. (Особистий внесок здобувача: участь у розробці дизайну дослідження, робота з базою даних, розрахунок показників для аналізу даних відповідно до завдань, інтерпретація отриманих результатів).*
11. *Костюченко Т.С., Нагорняк К.М.. Структура зв'язків між депутатами Верховної Ради України 6-го та 7-го скликання: порівняння мереж формування політики // Наукові записки НаУКМА. – Т.148: Соціологія.. - 2013 - С. 38-44. (Особистий внесок здобувача: постановка дослідницького завдання, розробка схеми аналізу даних відповідно до завдань, інтерпретація отриманих результатів).*
12. *Костюченко Т. С., Винницький М. І. Мережі політичної еліти в період кризи: циркуляція чи відтворення? // Вісник Львівського університету. Серія соціологічна. - 2010. – Вип. 4. - С. 146-154. (Особистий внесок здобувача: визначення та операціоналізація ключових понять, розробка дизайну дослідження, створення бази даних з атрибутом «патерн циркуляції», розрахунок мережевих показників для аналізу даних відповідно до завдань, інтерпретація отриманих результатів).*

статті у зарубіжних періодичних наукових виданнях:

13. *Kostiuchenko T., Söderbaum H.* The Ukrainian power elite and poverty reductive efforts // *Debate: Journal of Contemporary Central and Eastern Europe*. - Vol. 22, no. 2. – 2014. <https://doi.org/10.1080/0965156X.2014.988494> (Особистий внесок здобувача: участь у розробці дизайну дослідження та визначенні окремих ключових понять, створення та обробка частини бази даних, розрахунок ключових показників відповідно до завдань, інтерпретація отриманих результатів).
14. *Kostiuchenko T., Martsenyuk T., Oksamytna S.* Women politicians and parliamentary elections in Ukraine and Georgia 2012 // *East/West: Journal of Ukrainian Studies*. – Vol. II. – No. 2. – 2015. – P. 83-110. <https://doi.org/10.21226/T2X30R> (Особистий внесок здобувача: розробка дизайну дослідження, збір, кодування і обробка даних, розробка схеми аналізу даних відповідно до завдань, інтерпретація отриманих результатів)

АНОТАЦІЯ

Костюченко Т.С. Структура і циркуляція мережі політичної еліти України: застосування мережевого аналізу для дослідження зв'язків. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата соціологічних наук за спеціальністю 22.00.03 – соціальні структури та соціальні відносини. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки України, Київ, 2021.

Дисертація містить узагальнення теоретичного та емпіричного доробку досліджень мереж владних еліт та результати власного емпіричного дослідження, що ґрунтується на принципах мережевого аналізу. Здійснено розробку та емпіричну перевірку нової пояснювальної моделі щодо структури мережевої зв'язаності політичних еліт із порівнянням важливості зв'язків спільного минулого для об'єднання представників політичної еліти в підгрупи та включенням патернів циркуляції і спільної законотворчої діяльності до аналізу структури мережі політичної еліти. У мережі не виявлено фрагментації влади і опозиції, натомість наявна структура «ядра-периферії». Зв'язаність мережі політичної еліти є вищою у підгрупах зі спільними бізнес-інтересами – до Революції Гідності та після неї, в підгрупах «довгожителів» за патернами циркуляції. Співавторство в законопроектах частково перетинається зі зв'язками спільного минулого, без фрагментації за фракційною належністю, а «довгожителі» є дещо більш впливовими в мережах законотворчої діяльності, ніж «новачки». Практичне значення дисертаційної роботи полягає у можливості застосування розробленого та апробованого підходу для виявлення мережевих структур в політичній еліті з врахуванням патернів циркуляції та структур спільної законотворчої діяльності.

Ключові слова: мережі політичних еліт, патерни циркуляції, мережевий аналіз, мережеві структури законотворчої діяльності в політиці.

АННОТАЦИЯ

Костюченко Т.С. Структура и циркуляция сети политической элиты Украины: применение сетевого анализа для исследования связей. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата социологических наук по специальности 22.00.03 – социальные структуры и социальные отношения. – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Министерство образования и науки Украины, Киев, 2021.

Диссертация содержит обобщения теоретических и эмпирических исследований сетей правящих элит и результаты собственного эмпирического исследования, основанного на принципах сетевого анализа. Осуществлена разработка и эмпирическая проверка новой модели, которая объясняет формирование структуры сетевой связанности политических элит и включает сравнение важности связей общего прошлого для объединения представителей политической элиты в подгруппы, паттерны циркуляции и совместную законотворческую деятельность в анализ структуры сети политической элиты. В сети не выявлено фрагментации власти и оппозиции, вместо этого есть структура «ядра-периферии». Связанность сети политической элиты выше в подгруппах с общими бизнес-интересами – до Революции Достоинства и после нее, в группах «долгожителей» по паттернам циркуляции. Соавторство в законопроектах частично пересекается со связями общего прошлого, без фрагментации по признаку фракционной принадлежности, а «долгожители» несколько более влиятельны в сетях законотворческой деятельности, чем «новички». Практическое значение диссертационной работы заключается в возможности применения разработанного и апробированного подхода для выявления сетевых структур в политической элите с учетом паттернов циркуляции и структур совместной законотворческой деятельности.

Ключевые слова: сети политических элит, паттерны циркуляции, сетевой анализ, сетевые структуры законотворческой деятельности в политике.

ANNOTATION

Kostiuchenko T.S. The structure and circulation of political elite network in Ukraine: application of social network analysis for the study of connections. – Manuscript.

Dissertation for obtaining a scientific degree of candidate of sociological sciences in specialty 22.00.03 – “Social structures and social relations”. – Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, 2021

The dissertation summarizes theoretical and empirical materials on power elite studies and the results of author’s own empirical research on the evaluation of importance of common past ties for grouping of political actors under the period of political turmoil, for their circulation and joint legislative efforts. The study solves the *scientific problem* formed by the incapability of the theoretical approaches of the political elites analysis available in the current Western elitist tradition to explain the

functioning of political elite structures in Ukraine as they lack the post-Soviet context and do not consider political changes during Ukraine's independence. Thus, this dissertation contains designed and empirically verified the model to study the functioning of political elite network in Ukraine considering the cohesion and elites circulation patterns. The research approach includes all authorities branches and different dimensions of ties, and thus enables the comparison of network cohesion and the evaluation of the impact of network cohesion into the sustaining the power position during political turbulences ('revolutions').

The research results show that the political elite network in 2007-2010 is densely connected via the common past in political, civic and business dimensions, and through the overlap of the studying in the same universities. There is clear «core-periphery» structure; the actors in the core are connected 5 times denser than in the periphery, proving the presence of brokers in the network. Some fragmentation exists – not by faction affiliation (between the «power» and «opposition»), but higher and lower cohesion among various actors via the common past in different dimensions. Among all types of common past ties the highest centralization is within political ties proving the connectedness of subgroups around particular individuals. The representatives of political elites with the longer experience in power are more central due to the extended connections with their peers in legislative and executive power branches.

Weak correlation of ties through the common past in political and business dimensions among businessmen-politicians questions the statement on merging of business and politics in post-Soviet societies. The research reveals the most central political affiliations of businessmen-politicians (committees of economic policy and on budget) and the most central business affiliations (companies of SCM holding). No merging of oligarchic and financial-industrial groups and the networks of the common past among the political elite representatives is revealed. These results were partly affected by the limitations of using the open biographical data for the study of common past ties. Higher network density among businessmen-politicians than among all elite actors, proves the impact of ties for this subgroup. The sustaining of this subgroup in power even after the Revolution of Dignity in 2013-2014 supporting the idea that business-interest groups manage to keep positions in power during political turmoil.

The outcomes of the analysis of the influence of Komsomol and Communist party activists within the political elite network in 2007-2010 add the empirical illustration in the previous studies of recruitment patterns of Ukrainian political elites. In particular, the network cohesion of the subgroup of Komsomol and party activists in the dimension of the common past is higher than the connectedness in the overall network; the importance of particular actors is high within the local centrality and within the betweenness as global centrality. So, they are the significant actors not only in the subgroup of former Komsomol and party activists, but also in the whole political elite network as the brokers between the subgroups.

The subgroups cohesion by the circulation patterns revealed higher density by the ties of the common past among the “survivors” who managed to keep their

positions in power during the period of political changes. The similar outcomes were obtained during the verification of the connectedness among survivors after the Revolution of Dignity. The «survivors» who were in power before the political turmoil in 2013 and stayed after the presidential and parliamentary election in 2014, are better connected than those who lost the power positions as a result of the elections in 2014.

The studies of the legislative networks in the U.S. proved the importance of ideological homophily (faction affiliation) in legislators' collaboration; however, the data on Ukraine's political elite do not prove that. The co-authorship in the draft laws slightly correlates with the common past, and those who are "survivors" were more important in the legislative networks in Ukraine than "new-comers".

The practical implication of the dissertation is in applying the designed and tested approach of depicting the network structures in political elites considering the patterns of their circulation and joint legislative efforts.

Key words: political elite networks, circulation patterns, social network analysis, networks structures of legislative activities in policy-making.

КОСТЮЧЕНКО Тетяна Сергіївна

**СТРУКТУРА І ЦИРКУЛЯЦІЯ МЕРЕЖІ ПОЛІТИЧНОЇ ЕЛІТИ
УКРАЇНИ: ЗАСТОСУВАННЯ МЕРЕЖЕВОГО АНАЛІЗУ ДЛЯ
ДОСЛІДЖЕННЯ ЗВ'ЯЗКІВ**

22.00.03 – соціальні структури та соціальні відносини

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата соціологічних наук

Відповідальний за випуск

доктор філософії (PhD) за спеціальністю соціологія, доцент
Винницький Михайло Іванович

Підписано до друку 30.07.2021 р.
Ум. др. арк. 0,9. Формат 60x84/16.
Тираж 100 прим. Папір офсетний. Зам. № 0408/2021

Свідоцтво ДК 5941 від 11.01.2018 р.

03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 8. Тел. (050) 411-66-51, (044) 22-99-539

Видавництво «Наукова столиця»®

ДРУК НАУКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

www.science.org.ua